

MAGDALENA JANAS

Biblioteka Główna Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie

e-mail: magda.janas@wp.pl

Blogi bibliotek szkół wyższych jako narzędzie wspomagające kształcenie w zakresie umiejętności informacyjnych: na przykładzie bloga Biblioteki Głównej Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie

ABSTRAKT: Jednym z ważniejszych zadań współczesnych bibliotek akademickich jest prowadzenie, marginalizowanej przez uczelnie, edukacji w zakresie umiejętności informacyjnych uznanych za kompetencje kluczowe. W artykule podkreślono konieczność dostosowania narzędzi kształcenia do potrzeb i wymagań „pokolenia sieci”. Nowe narzędzia dydaktyczne powinny tworzyć wirtualną przestrzeń kształcenia, która zapewnia interaktywność, dostęp do światowych zasobów informacyjnych i indywidualizację nauki. Dokument przedstawia możliwość zastosowania bloga biblioteki uniwersyteckiej w nieformalnej edukacji w obszarze kompetencji informacyjnych.

SŁOWA KLUCZOWE: blog, edukacja nieformalna umiejętności komunikacyjne.

Rozwój cywilizacji zawsze związany był z wiedzą i postępem technologicznym, jednak w dzisiejszych czasach udział informacji i wiedzy w tych przemianach jeszcze się powiększył, a współczesne społeczeństwo powszechnie nazywane jest społeczeństwem informacyjnym. Niezwykle szybki postęp techniczny i informacyjny powoduje przenoszenie aktywności człowieka w coraz większym stopniu do cyberprzestrzeni. Współczesne społeczeństwo wyraźnie podzielone jest na dwie grupy. Interesującego podziału na „cyfrowych tubylców” i „cyfrowych imigrantów” dokonał Mark Prensky. Jego zdaniem „cyfrowi tubylcy” to najmłodsza generacja, czyli osoby w wieku do około 30 lat, dla których komputer i Internet to naturalne systemy komunikowania się, budowania tożsamości, zabawy oraz pracy. Cyfrowi imigranci zaś to osoby starsze, które muszą uczyć się funkcjonowania w nowej dla nich rzeczywistości sieciowej. Także styl uczenia się „cyfrowych tubylców” jest inny niż poprzednich pokoleń, gdyż preferują oni hipertekstowy i hipermedialny dostęp oraz równoległe przetwarzanie informacji, wybierają krótkotrwałe uczenie się, wielozadaniowość i eksperymentowanie, a także oczekują szybkich efektów (podaję za: Czarnkowski, 2012, s. 44). Różnice między nimi odzwierciedlają liczne pojęcia takie jak np. „pokolenie sieci”, „pokolenie Google” czy „generacja Y”.

Poszukiwania nowego modelu kształcenia w przestrzeni wirtualnej

Szczególnego znaczenia nabiera zatem zadanie redefinicji kształcenia. Nowy system powinien być dopasowany do dynamicznie zmieniających się potrzeb i warunków edukacyjnych. Jak pisze Bogusława Dorota Gołębiak „coraz częściej podzielane przez nauczycieli akademickich przekonanie o nieadekwatności tradycyjnej metodyki akademickiej do tego, z czym stykają się w codzienności dydaktycznej, skłania ich do podejmowania poszukiwań umożliwiających wyjście poza ramy tradycyjnie rozumianej teorii kształcenia”

(Gołębnik, 2010, s. 255). Nowy model powinien uwzględniać interaktywność, która daje możliwość skutecznego uczenia się przez działanie, dostęp do światowych zasobów informacyjnych oraz komunikację sieciową zapewniającą elastyczność czasu i indywidualizację tempa nauki (Musiał, 2012, s. 224).

Aktualnie jesteśmy świadkami powstawania i przepływu ogromnej ilości niekontrolowanej i niezorganizowanej informacji, dlatego też wyszukiwanie informacji nazywane bywa już czwartą, po czytaniu, pisaniu i liczeniu, umiejętnością podstawową (Staines, 2012). Problem szybko dezaktualizującej się wiedzy wykazuje, że nawet „cyfrowym tubylcom” potrzebna jest pomoc w wyszukiwaniu, systematyzowaniu i wykorzystywaniu informacji. Kształtowanie niezbędnych umiejętności musi być realizowane w ramach edukacji ustawicznej prowadzonej w oparciu o internetowe narzędzia adekwatne do potrzeb nowego społeczeństwa. Robert Kidd wyróżnił trzy następujące wymiary kształcenia ustawicznego:

- kształcenie w pionie, obejmujące kolejne szczeble edukacji szkolnej,
- kształcenie w poziomie, zapewniające poznawanie różnych dziedzin życia, nauki i kultury, niezależnie od edukacji pionowej, dzięki działalności pozaszkolnych instytucji oświatowych,
- kształcenie w głąb, które wyraża się w umiejętnościach samokształceniowych i stylu życia (podaję za: Pólturzycki, 2004, s. 38).

Nieco inaczej kształcenie ustawiczne widzi Philip Hall Coombs. Wyróżnił on w jego obrębie trzy obszary:

- edukację formalną, która odnosi się do zinstytucjonalizowanych form, jak np. szkoły, uczelnie, a nauczanie i uczenie się odbywają się w oparciu o stałe formy, takie jak klasy, stopnie, programy i podręczniki,
- edukację pozaformalną, którą stanowi świadomie zorganizowana działalność oświatowa, odbywająca się poza ustalonym systemem kształcenia formalnego; przyjmuje ona różnorodne formy, np. warsztatów, kursów, seminariów, odczytów,
- edukację nieformalną, gdzie osoba ucząca się przyswaja wiedzę, postawy, wartości, umiejętności z powszechnego doświadczenia, jak i zasobów i wpływów środowiska (podaję za: Malewski, 2000, s. 57).

W ostatnich latach, jak spostrzegł Józef Kargul, nastąpiło w edukacji przesunięcie od kształcenia formalnego, na rzecz edukacji nieformalnej i pozaformalnej, w których uczący się łatwiej rozwija określone kompetencje pozwalające mu rozwiązać życiowe problemy (Kargul, 2005, s. 40). Autorzy przewodnika „Oprogramowanie społecznościowe w edukacji wyższej” wyraźnie zaznaczają, iż „studenci, przyzwyczajeni do otwartych, dostępnych materiałów czy serwisów, rozczarowują się statycznością systemów instytucjonalnych, kryteriami bezpieczeństwa i jednostronnością komunikacji i odrzucają wzorzec nauczyciela-nadawcy”, a oczekują nowoczesnych strategii nauczania. (Grodecka, Wild, Kieslinger, 2009). Co więcej, amerykański badacz zajmujący się funkcjonowaniem informacji w społeczeństwie John Seely Brown uważa, że wiedza nie powinna być postrzegana jako treść przenoszona od nauczyciela do ucznia, ale jako społeczny obraz edukacji, co oznacza traktowanie uczących się jako

partnerów i powstanie nowego środowiska edukacyjnego związanego z wykorzystaniem blogów, wiki, wszelkich środków komunikacji internetowej. Według Grażyny Penkowskiej do podstawowych cech psychologicznych edukacji w przestrzeni wirtualnej należą m. in.:

- indywidualizacja, oznaczająca dostosowanie procesu uczenia do indywidualnych cech i potrzeb jednostki,
- niezależność czasu, miejsca, tempa pracy, która sprzyja rozwojowi kreatywności,
- rozwijanie ciekawości poznawczej, gdzie dostęp do wiedzy, bez pośrednictwa nauczyciela sprzyja poszukiwaniu i poszerzaniu wiedzy (Penkowska, 2010, s. 68-69).

Powodem, dla którego warto upowszechniać edukację w przestrzeni wirtualnej jest również niezależność i swoboda, rozumiana jako poczucie niezależności i kierowania własnym losem, co ściśle wiąże się budowaniem poczucia własnej wartości (Penkowska, 2010, s. 82). Tworząc wirtualną przestrzeń kształcenia warto jest korzystać zarówno z instytucjonalnych, jak również z osobistych narzędzi, np. blogów lub serwisów społecznościowych, które zapewniają dalej idącą personalizację środowiska uczenia się niż zamknięte platformy e-learningowe.

Umiejętności informacyjne jako jedna z kluczowych umiejętności XXI wieku

W 2008 roku w Stanach Zjednoczonych przedstawiciele świata nauki, biznesu oraz organizacji pozarządowych opracowali „Mapę społecznych umiejętności XXI wieku”, czyli zestaw umiejętności społecznych niezbędnych do pełnego funkcjonowania w społeczeństwie XXI wieku. Na niej wzorowali się polscy nauczyciele i edukatorzy z Fundacji Teraz Edukacja przygotowując polską wersję mapy, w której ujęto m. in. następujące obszary kompetencji:

- kreatywność i innowacyjność,
- myślenie krytyczne i rozwiązywanie problemów,
- komunikowanie się,
- współpraca w grupie,
- wyszukiwanie i zarządzanie informacją,
- rozumienie mediów,
- korzystanie z technologii informacyjno-komunikacyjnej (Polak, 2008).

To zestawienie wyraźnie wskazuje na niezwykle istotną rolę umiejętności informacyjnych, jako jednych z kluczowych umiejętności XXI wieku. Amerykańskie Stowarzyszenie Bibliotek Akademickich i Naukowych (ACRL) w roku 2000 wskazało, że osoba wykształcona w zakresie umiejętności informacyjnych potrafi:

- określić zakres potrzebnej informacji,
- efektywnie uzyskać potrzebne informacje,
- krytycznie ocenić informacje i jej źródła,
- włączyć wybrane informacje do podstaw swojej wiedzy,
- efektywnie wykorzystać informacje do osiągnięcia określonego celu,
- zrozumieć ekonomiczne, prawne i społeczne problemy związane z wykorzystaniem informacji,

- pozyskiwać i wykorzystywać informacje w sposób etyczny i zgodny z prawem (podaję za: Derfert-Wolf, 2008).

Kształcenie w zakresie umiejętności informacyjnych na poziomie wyższym

Niestety, problem kształcenia z zakresie umiejętności informacyjnych w polskim i światowym szkolnictwie wyższym nie doczekał się jeszcze kompleksowych rozwiązań, choć można wskazać działania o charakterze strategicznym, określające umiejętności informacyjne jako jedną z ogólnych kompetencji. Działania te realizowane są zarówno na skalę europejską, np. poprzez ustanowienie Europejskich Ram Kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie (EQF – *The European Qualifications Framework*), jak i na poziomie krajowym, dzięki Krajowym Ramom Kwalifikacji, w tym Krajowym Ramom Kwalifikacji dla szkolnictwa wyższego (NQF - *The European Qualifications Framework*). Zgodnie z Krajowymi Ramami Kwalifikacji dla szkolnictwa wyższego np. absolwent studiów humanistycznych I stopnia potrafi wyszukiwać, analizować, oceniać, selekcjonować i użytkować informacje przy użyciu różnych źródeł i sposobów, natomiast absolwent studiów II i III stopnia potrafi wyszukiwać, analizować, oceniać, selekcjonować i integrować informację z różnych źródeł oraz formułować na tej podstawie krytyczne sądy (Chmielecka, Marciniak, Kraśniewski, 2010, s. 30). Niestety, z powodu braku wzorcowych efektów kształcenia w zakresie umiejętności informacyjnych, metodyka kształcenia w tym obszarze nie jest jeszcze rozwinięta. Jeszcze do tej pory nie wszystkie szkoły wyższe uznają podstawy technologii informacyjnej za pełnoprawny przedmiot, a edukację w tym zakresie cedują w znacznym stopniu na biblioteki uczelniane. Jak zauważa Katarzyna Materska, funkcja edukacyjna bibliotek wzrasta, mimo, że coraz częściej korzystanie z zasobów sieciowych odbywa się poza biblioteką. Od bibliotek, szczególnie naukowych, oczekuje się, że będą dostarczać nowej wiedzy – jak się uczyć, jak zarządzać informacjami, jak oceniać i selekcjonować informacje, jak rozpoznawać wartość informacji, jak korzystać z nowych technologii, a także jak dobrać właściwe źródła informacji (Materska, 2005, s. 23), ale na szkolenia biblioteczne przeznaczają się zbyt mało czasu, aby zapoznać studentów z tymi zagadnieniami. Idealnym rozwiązaniem byłoby połączenie formalnej edukacji informacyjnej, stanowiącej część obowiązkowego programu nauczania, z edukacją pozaformalną, realizowaną w sposób atrakcyjny dla użytkownika.

Z obserwacji wynika, iż tylko niewielka część studentów zainteresowana jest rozwojem umiejętności informacyjnych, większość chce, aby przekazywana wiedza była interesująca, użyteczna i łatwa do przyswojenia. W takich warunkach biblioteki muszą szukać alternatywnych metod nauczania. Doskonałym uzupełnieniem edukacji formalnej może stać się blog biblioteczny, popularyzujący ideę *information literacy* wśród studentów.

Blogi jako nowe narzędzie dydaktyczne

Blog w „Słowniku terminologii medialnej” określany jest jako „dziennik (pamiętnik) prowadzony w Internecie, rodzaj osobistej strony www, na której autor umieszcza zapiski swoich bieżących przeżyć oraz różne, jego zdaniem interesujące informacje” (Pisarek, 2006, s. 19). Blogi mogą być ważnym narzędziem umożliwiającym pozaformalne kształcenie.

Doskonale sprawdzają się one w edukacji, gdyż stymulują różne typy myślenia (krytyczne, analityczne, rozumowanie przez analogię itp.), kreatywność i zdolność łączenia pojęć i idei, a komentowanie, jedna z podstawowych aktywności na blogu, sprzyja rozwijaniu umiejętności wyrażania konstruktywnej krytyki i przekazywania informacji zwrotnej, a także wzmacnia interakcje społeczne. W świetle wcześniejszych ustaleń można stwierdzić, że blog jako edukacyjną formę kontaktu z użytkownikiem, można umiejscowić w poziomym obszarze kształcenia oraz w płaszczyźnie edukacji pozaformalnej, gdyż wspiera on cele edukacyjne, ale jest on niezależny od oficjalnego systemu oświaty.

Także w bibliotekach blogi coraz częściej stają się instrumentem nauczania. Niestety, w polskiej bibliotecznej blogosferze funkcjonują obecnie tylko cztery blogi prowadzone przez biblioteki akademickie: Biblioteki Politechniki Łódzkiej¹ (dotyczy spraw związanych wyłącznie z funkcjonowaniem biblioteki macierzystej), Biblioteki Głównej Politechniki Warszawskiej² (omawia zagadnienia bibliotek cyfrowych, spraw „okołobibliotecznych”, a także Internetu, jako narzędzia umożliwiającego dotarcie do informacji), Biblioteki Głównej Politechniki Gdańskiej³ (skupiający się na nowoczesnych technologiach informacyjnych i źródłach informacji) oraz „Bibliodziennik” Biblioteki Głównej Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie⁴.

Właśnie na przykładzie tego ostatniego bliżej scharakteryzowana zostanie treść i funkcje bloga akademickiego. „Bibliodziennik” istnieje od października 2010 roku i jest skierowany głównie do studentów Uniwersytetu Pedagogicznego. Zamieszczane są w nim wiadomości wyselekcjonowane z wiarygodnych źródeł, gdyż w epoce szumu informacyjnego samodzielne wyłowienie tych wartościowych może być zbyt skomplikowane dla przeciętnie zaawansowanego Internauty. Autorki starają się pisać w taki sposób, aby dostarczać wiedzę, którą użytkownicy mogą wykorzystać w praktyce. Nowe wpisy kwalifikowane są do kilku kategorii tematycznych. Aktualnie są to:

- Ciekawostki,
- Nowe technologie,
- Prawo,
- Pytania do bibliotekarza,
- Wydarzenia.

Prowadząc bloga autorki koncentrują się na tym, co z punktu widzenia użytkownika, jest najistotniejsze, a więc na dostępie do informacji naukowej oraz ukazują różnorodność źródeł informacji. Tylko nieliczni studenci mają świadomość, że w Internecie można znaleźć darmowy dostęp do pełnych tekstów artykułów naukowych, historycznych map czy przedwojennych filmów.

¹ Blog – Biblioteka Politechniki Łódzkiej, <http://komunikacja.p.lodz.pl/blog>

² Blog Biblioteki Głównej Politechniki Warszawskiej, <http://bgpw.blog.pl>

³ Blog Biblioteki Głównej Politechniki Gdańskiej, <http://blog-bggp.blogspot.com>

⁴ Bibliodziennik – Blog Biblioteki Głównej Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, <http://bibliodziennikbgup.blogspot.com>

The screenshot shows a blog post on the 'Bibliodziennik' website. The header features the title 'Bibliodziennik' and the logo of the University of Pedagogical Education in Kraków (UP Biblioteka Główna). The post is dated Monday, March 12, 2012. The main content is a post titled 'Old Maps Online - cyfrowa baza historycznych map'. The text describes an online database of 60,000 historical maps created at the University of Portsmouth. It mentions that the creator made it easy to use. The post includes a source: 'Litera lubi cyfrę' and a category: 'Nowe technologie'. There is a comment section with the message 'Brak komentarzy: Prześlij komentarz' and a form for users to leave a comment. The sidebar on the left lists various categories like 'Ciekawostki (123)', 'Czytelnictwo (15)', and 'Nowe technologie (70)'. The sidebar on the right includes a search bar, 'Ciekawe linki' (School of Reading, Bibliopedia, etc.), and a 'Lista blogów' section.

Rys. 1. Post Old Map Online "Bibliodziennik"

<http://bibliodziennikbgup.blogspot.com/2012/03/old-maps-online-cyfrowa-baza.html> [15.07.2012]

„Bibliodziennik” zaznajamia również z terminologią z zakresu informacji naukowej i bibliotekoznawstwa – jak np. repozytorium, dzieło osierocone, Open Access, dzięki czemu poruszanie się w świecie informacji staje się łatwiejsze. Pokazuje też np. jak zwiększyć efektywność i szybkość wyszukiwania za pomocą wyspecjalizowanych wyszukiwarek i katalogów – np. wyszukiwarek naukowych, Federacji Bibliotek Cyfrowych, katalogu KaRo. Autorki bloga prezentują ciekawe akcje społeczne dotyczące książki i czytania, by w ten pośredni sposób zachęcić do częstszego sięgania po lekturę. Aby przyciągnąć uwagę czytelników posty o charakterze edukacyjnym przeplatane są ciekawostkami.

Większość czytelników oczekuje od blogów swobodniejszego stylu wypowiedzi, dlatego też dla zamieszczanych tekstów przyjęto półoficjalną stylistykę, która nie obciąża czytelników niezrozumiałą, fachową terminologią. Posty są przeważnie krótkie, gdyż możliwość zatrzymania czytelnika na dłuższą chwilę jest ograniczona, a nowe treści publikowane są przeciętnie 3-4 razy w tygodniu tak, aby czytelnicy nie zarzucili lektury „Bibliodziennika” zniechęceni brakiem nowych informacji. Dla osób silniej zainteresowanych tematem dodawane są linki do stron źródłowych. Uzupełnieniem postów jest tzw. *blogroll* czyli zestaw odnośników do innych blogów, które autorki przeglądają, a które mogą być interesujące również dla czytelników. Przewidziano także miejsce na zamieszczanie odnośników do ciekawych stron w Internecie, związanych z szeroko pojętą tematyką książki.

Naturalnie wszyscy czytelnicy mogą zamieszczać komentarze pod wpisami, o ile nie zawierają wulgaryzmów, nie są obraźliwe, pozbawione logicznej treści i odległe tematycznie z komentowanym artykułem.

Jednym z podstawowych celów wprowadzenia bloga w strukturę serwisu BG UP była chęć edukowania użytkowników w zakresie umiejętności informacyjnych. Skuteczne wypełnianie tej misji potwierdzają statystyki. Do dnia 24 maja 2012 r. odnotowano niemal 18 tysięcy wejść na stronę bloga, co miesięcznie daje około 1000 odwiedzin. Służy on również edukacji formalnej - jest bowiem prezentowany podczas zajęć I roku Informatyki i Bibliotekoznawstwa UP.

Blog to obecnie jedno z najpopularniejszych narzędzi komunikacyjnych, wykorzystywanych nie tylko przez osoby prywatne, ale także przez firmy, instytucje, w tym także biblioteki akademickie. W dzisiejszych czasach wykorzystanie nowych kanałów komunikacji, które sprostają zmieniającym się potrzebom i oczekiwaniom potencjalnych odbiorców, staje się obowiązkiem instytucji nauki, edukacji i kultury. Dobrze prowadzony blog może być nie tylko formą promocji i reklamy biblioteki, ale przede wszystkim skutecznym narzędziem dydaktycznym. Trzeba jednak pamiętać, że sukces zapewnić może wysoka wartość merytoryczna, interesujące, urozmaicone treści oraz nienatoczywie prowadzona akcja edukacyjna.

Bibliografia:

1. Chmielecka E., Marciniak Z., Kraśniewski A. (2010), *Krajowe ramy kwalifikacji dla polskiego szkolnictwa wyższego* W: Autonomia programowa uczelni: ramy kwalifikacji dla szkolnictwa wyższego [on-line]. Tryb dostępu: http://www.nauka.gov.pl/fileadmin/user_upload/Finansowanie/fundusze_europejskie/PO_KL/KRK/20101105_Ramy_kwalifikacji_dla_szk_wyysz_165x235_int.pdf [22.05.2012]
2. Czarnkowski J. J. (2012), *E-learning dla dorosłych*. Warszawa.
3. Derfert-Wolf L. (2008), *Information literacy - koncepcje i nauczanie umiejętności informacyjnych* [on-line]. Tryb dostępu http://eprints.rclis.org/bitstream/10760/6845/1/derfert_IL.pdf [20.04.2012]
4. Gołębiak B. D. (2010), *Poszukiwanie - refleksyjność - dialektyczne uczenie się. Nowe praktyki edukacyjne w szkole wyższej* W: Innowacje w edukacji akademickiej: szkolnictwo wyższe w procesie zmian. Łódź, s. 255-268.
5. Grodecka K., Wild F., Kieslinger B. (red) (2009), *Oprogramowanie społecznościowe w edukacji wyższej* [on-line]. Tryb dostępu: <http://open.agh.edu.pl/file.php/101/handbook-PL.pdf> [20.05.2012]
6. Kargul J. (2005), *Obszary pozaformalnej i nieformalnej edukacji dorosłych: przesłanki do budowania teorii edukacji całościowej*. Wrocław.
7. Małecki M. (2001), *Edukacja dorosłych w pojęciowym zgiełku. Próba rekonstrukcji zmieniającej się racjonalności andragogiki „Terazniejszość-Człowiek-Edukacja”*, nr 2, s. 29-57.
8. Materska K. (2005), *Edukacyjny paradygmat biblioteki naukowej w tworzeniu społeczeństwa wiedzy* W: Rola biblioteki naukowej w tworzeniu społeczeństwa wiedzy. Dąbrowa Górnicza, s. 15-24.
9. Musiał E. (2012), *Nauczyciel w epoce cyfrowej* W: Kształcenie nauczycieli: modele, tendencje, wyzwania wielokulturowej rzeczywistości. Kraków, s. 220-232.
10. Penkowska G. (2010), *Meandry e-learningu*. Warszawa.
11. Pisarek W. (2006), *Słownik terminologii medialnej*. Kraków.
12. Polak M. (2008), *Mapa społecznych umiejętności XXI wieku* [on-line]. Tryb dostępu: <http://www.edunews.pl/system-edukacji/522> [6.04.2012]

13. Pólturzycki J. (2004), *Szkolnictwo wyższe a idea edukacji ustawicznej* W: Edukacja ustawiczna w szkołach wyższych: od idei do praktyki. Płock-Toruń, s. 31-36.
14. Staines G. M. (2012), *Czwarta umiejętność podstawowa: czytanie, pisanie, rachowanie i ... wyszukiwanie informacji* „EBIB - Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy” [on-line]. Nr 4 (131). Tryb dostępu: <http://ebib.info/biuletyn/numer-131-spis/1074-ebib-42012-13110> [2.06.2012]

Academic blogs as a supporting tool in education in information literacy: based on the example of the blog of the Main Library of Pedagogical University of Cracow

ABSTRACT: One of the main objectives of modern academic libraries, marginalized by universities, is to provide education in information literacy regarded as core competence. This article emphasizes the necessity to adapt educational tools to the needs and requirements of “web generation”. New teaching tools should create a virtual learning space that provides interactivity, access to global information resources and individualization in learning. This document presents the possibility of using academic library blog in informal education in information literacy.

KEYWORDS: blog, informal education, information literacy.

